

Adam R. SZROMEK, Mateusz NARAMSKI, Krzysztof HERMAN
Politechnika Śląska
Wydział Organizacji i Zarządzania
adam.szromek@polsl.pl, mateusz.naramski@polsl.pl, krzysztof.herman@polsl.pl

CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA DYSONANSU POZNAWCZEGO NA PRZYKŁADZIE MŁODZIEŻY AKADEMICKIEJ – WPROWADZENIE DO BADAŃ EMPIRYCZNYCH (CZEŚĆ I)

Streszczenie. Niniejszy artykuł zawiera pierwszą część efektów badań prowadzonych przez autorów nad zjawiskiem dysonansu poznawczego. W artykule podano charakterystykę tego zjawiska oraz opisano metodę badawczą, jaką zastosowano podczas podjętej próby analizy zjawiska dysonansu poznawczego, występującego wśród młodzieży akademickiej. Dalsza część artykułu zawiera wstępną charakterystykę próby badawczej, na której realizowano badania.

Słowa kluczowe: dysonans poznawczy, psychologia społeczna.

CHARACTERISTICS OF THE PHENOMENON OF COGNITIVE DISSONANCE ON THE EXAMPLE OF ACADEMIC YOUTH - INTRODUCTION TO EMPIRICAL RESEARCH (PART I)

Summary. This publication is the first part of a research on the phenomenon of cognitive dissonance. The article describes this phenomenon and characterizes a research method that was used to analyse the cognitive dissonance among university students. The further part is dedicated to the characteristics of the research sample, on which the study was conducted.

Keywords: cognitive dissonance, social psychology.

Wprowadzenie

Przeszło sześć dekad temu w dziedzinie psychologii społecznej pojawiło się pojęcie dysonansu poznawczego. Zdefiniował je po raz pierwszy w 1957 r. L. Festinger na podstawie

badania prowadzonych w latach 1951-1956¹. Od tamtej pory temat ten jest nieustannie zgłębiany, umożliwiając naukowcom z całego świata lepsze poznawanie mechanizmów psychologicznych, wywołujących i redukujących dysonans. Wiedza ta wykorzystywana jest między innymi w eksperymentach naukowych, tłumaczących zachowania ludzi, w zarządzaniu, marketingu, kampaniach społecznych i medycynie. Zdecydowana większość istotnych badań nad tą tematyką prowadzona jest w Stanach Zjednoczonych. Mimo że podstawowe mechanizmy psychologiczne dotyczą całej populacji ludzkiej, nie można wykluczyć, że niektóre z cech każdej narodowości wpływają na występowanie dysonansu.

Niniejszy artykuł jest próbą zwrócenia uwagi na to zjawisko bazując na badaniach prowadzonych wśród polskiej młodzieży akademickiej. Postawionym celem było opisanie dysonansu poznawczego występującego w tej grupie oraz poznanie metod redukcji napięcia motywacyjnego. Ze względu na ograniczoną objętość i konieczność pełnego zobrazowania złożoności zjawiska, pracę podzielono na dwie części, z których pierwsza obejmuje zagadnienia teoretyczne, wraz z opisem procesu badawczego i krótką charakterystyką próby, natomiast druga jest omówieniem przeprowadzonych badań². W 2015 r. autorzy przeprowadzili eksperyment wśród 387 studentów, mając na celu wywołanie dysonansu poznawczego wśród uczestników badania. Badanie ukazuje udział zjawisk dysonansu i konsonansu w badanej próbie, wyróżniając przy tym dwa sposoby reakcji na napięcie motywacyjne.

Zjawisko dysonansu

Dysonans poznawczy można zdefiniować, jako stan wywołujący napięcie motywacyjne. Jego źródłem jest niespójność przekonań lub elementów poznawczych. Osoba doświadczająca tego stanu dąży do redukcji dysonansu, przez zmianę swoich przekonań lub wpływając na czynniki, które go wywołują³.

Człowiek w swoim życiu nieustannie jest konfrontowany z różnymi stanowiskami światopoglądowymi, ideologicznymi i elementami wiedzy. Gdy pojawia się więcej niż jedno stanowisko dotyczące tego samego zjawiska, człowiek porównuje je ze sobą. W efekcie tego porównania ustalona zostaje jedna z trzech możliwych relacji między nimi: dysonans, konsonans lub brak związku. Dysonans poznawczy zachodzi zatem w sytuacji, gdy z jednego

¹ Festinger L.: Teoria dysonansu poznawczego. PWN, Warszawa 2007, s. 16-18.

² Szromek A.R., Naramski M., Herman K.: Charakterystyka zjawiska dysonansu poznawczego na przykładzie młodzieży akademickiej – wyniki badań pierwotnych (część II). Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, s. Organizacja i Zarządzanie, Wyd. Politechniki Śląskiej, Gliwice 2016 (w druku).

³ Wojciszke B.: Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej. Wyd. Naukowe „Scholar”, Warszawa 2004, s. 52.

elementu wiedzy wynika psychologiczne przeciwstawienie lub zaprzeczenie drugiego⁴. E. Aronson, T.D. Wislon i R.M. Akert definiują dysonans poznawczy, jako popęd wywołany uczuciem dyskomfortu, wynikającym ze sprzeczności otrzymywanej informacji z dotychczasowym wyobrażeniem siebie, jako osoby racjonalnej⁵. Bezpośrednią przyczyną dysonansu jest nieumiejętność człowieka do wytłumaczenia przyczyn tych niespójności lub ich zrationalizowania. L. Festinger⁶ jako pierwszy zaproponował, aby słowo niespójność zastępować określeniem „dysonans”, które ma słabsze konotacje psychologiczne, wyróżniając tym samym oddzielne określenie dla zaobserwowanego przez niego zjawiska.

Zjawisko dysonansu udowodniano na wielu przykładach. Oparte są one na badaniach przeprowadzonych na różnych grupach społecznych oraz na obserwacjach. Zazwyczaj odnoszą się do redukcji elementów poznawczych tak, by mogły stać się one zgodne z przekonaniami jednostki⁷. E. Aronson wskazuje, jako przykład publikację Raportu Naczelnej Komisji Lekarskiej, w której podano, że istnieje związek między paleniem a chorobami płuc i dróg oddechowych. Wyjaśnia dalej, że palacz odczuwa dysonans, wynikający z dwóch elementów poznawczych – palenia papierosów oraz ich szkodliwości. Redukcja dysonansu może się powieść przez uzasadnienie któregoś z elementów poznawczych. W tym przypadku autor zaznacza, że może ona nastąpić przez rzucenie palenia, a więc uzyskanie zgodności między elementami „palenie jest szkodliwe” i „nie palę papierosów”. Dodatkowo podaje także inne przykłady redukcji zaistniałego u palacza dysonansu. Uważa, że można ją osiągnąć przez zlekceważenie raportu lub odwołanie się do autorytetów, które palą.

Inną sytuację, w której można zaobserwować zjawisko dysonansu opisuje L. Festinger⁸. Jako podstawę wyjaśnienia zjawiska przyjmuje wybór spośród dwóch ofert pracy (A i B). Dysonans w tym przypadku powstaje po podjęciu decyzji. Wybór może paść na ofertę A dlatego, że wszystkie elementy poznawcze doprowadzające do decyzji są w zgodzie z elementami, które odpowiadają działaniom. Jednakże, jak zaznacza autor, część elementów oferty B także ma taką zgodność, zatem pozostają one w dysonansie w stosunku do elementów, które odpowiadają podjętym działaniom. Można zauważyć, że dysonans powstaje również w wyniku prostego podejmowania decyzji.

Redukcja dysonansu, jako działanie mające na celu pozbycie się dyskomfortu, zdaje się być naturalnym mechanizmem przywracającym spójność elementów poznawczych. Można go porównać do zaspokojenia podstawowych potrzeb, takich jak głód czy pragnienie.

⁴ Strelau J., Doliński D. (red.): Psychologia: Podręcznik akademicki. T.1, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2008, s. 594-596.

⁵ Aronson E., Wilson T.D., Akert R.M.: Psychologia społeczna. Serce i Umysł. Wyd. Zysk S-ka, Poznań 1997, s. 81.

⁶ Festinger L.: Teoria..., op.cit., s. 20.

⁷ Aronson E.: Człowiek istota społeczna. PWN, Warszawa 2004, s. 171.

⁸ Festinger L.: Teoria..., op.cit., s. 43.

E. Aronson, T.D. Wilson i R.M. Akert wyróżniają trzy podstawowe sposoby redukcji dysonansu⁹:

- zmianę zachowania (uzyskanie zgodności z dysonansowym elementem poznawczym),
- uzasadnienie zachowania (przez zmianę elementów poznawczych),
- uzasadnienie zachowania (przez dodawanie elementów poznawczych).

We współczesnym świecie nauki panują trzy rywalizujące podejścia do roli, jaką odgrywa własne *Ja* i poczucie wartości osoby doświadczającej dysonansu. Pierwszą z nich jest teoria konsekwentności działania (*self-consistency*)¹⁰, w której ludzie kierują się pewnymi, wyznaczonymi przez siebie i społeczeństwo standardami oraz zasadami moralnymi¹¹. W tym modelu dysonans zachodzi, gdy działania jednostki są niezgodne z tymi wytycznymi¹², a do jego redukcji prowadzi usprawiedliwienie¹³, pozwalające zachować poczucie moralności. Własne poczucie wartości człowieka odgrywa w tym modelu ważny czynnik determinujący podatność jednostki na odczuwanie dysonansu (im większe poczucie wartości, tym większa chęć życia zgodnie z zasadami i tym większy dyskomfort powodowany naruszeniem ich).

Drugi z modeli nazywany jest autoafirmacją i opiera się na poszukiwaniu potwierdzenia samego siebie we własnych działaniach (*self-affirmation*)^{14,15}. Podobnie jak w modelu konsekwentności działania, dysonans jest wzbudzany przez działania niezgodne z wewnętrznym obrazem człowieka o samym sobie. Odmienny jest natomiast powód redukcji dysonansu. W przeciwieństwie do modelu konsekwentności, w którym jednostka ratuje wyobrażenie samej siebie przez usprawiedliwienie własnych działań, tutaj powodem redukcji jest chęć przywrócenia wewnętrznej spójności przez koncentrowanie się jednostki na jej mocnych stronach¹⁶. W przypadku teorii autoafirmacji poczucie własnej wartości przynosi odwrotne skutki niż w przypadku modelu konsekwentności. Zgodnie z nią, osoby o dużym poczuciu wartości nie poszukują usprawiedliwień dla sprzecznych czynów tak intensywnie, jak osoby o niskim poczuciu wartości, jeśli przed czynem mogą oddać się autorefleksji i skoncentrować na swoich innych atutach¹⁷.

⁹ Aronson E., Wilson T.D., Akert R.M.: *Psychologia...*, op.cit., s. 82.

¹⁰ Aronson E.: *Dissonance theory: Progress and problem*, [in:] *Theories of cognitive consistency: A sourcebook*. Rand McNally, Chicago 1968, p. 5-27.

¹¹ Thibodeau R., Aronson E.: *Taking a closer look: Researching the role of the self-concept in dissonance theory*. „*Personality and Social Psychology Bulletin*”, Vol. 18(5), 1992, p. 591-602.

¹² Festinger L., Carlsmith J.M.: *Cognitive consequences of forced compliance*. „*Journal of Abnormal and Social Psychology*”, Vol. 58, 1959, p. 203-210.

¹³ Thibodeau R., Aronson E.: *Taking closer...*, op.cit., p. 591-602.

¹⁴ Steele C.M.: *The psychology of self-affirmation: Sustaining the integrity of the self*, [in:] L. Berkowitz (ed.): *Advances in experimental social psychology*, CA: Academic Press, San Diego 1988, p. 261-302.

¹⁵ Steele C.M., Spencer S.J., Lynch M.: *Dissonance and affirmational resources: Resilience against self-image threats*. „*Journal of Personality and Social Psychology*”, Vol. 64(6), 1993, p. 885-896.

¹⁶ Steele C.M., Liu T.J.: *Dissonance processes as self-affirmation*. „*Journal of Personality and Social Psychology*”, Vol. 45, 1993, p. 5-19.

¹⁷ Spencer S.J., Josephs R.A., Steele C.M.: *Low self-esteem: The uphill struggle for self-integrity*, [in:] Baumeister R. (ed.): *Self-esteem: The puzzle of low self-regard*. Plenum, New York 1993.

Trzecia z teorii, zwana modelem awersyjnych konsekwencji (*aversive-consequences*) lub „Nowym Spojrzeniem” (*New Look*)^{18, 19} głosi, że poczucie własnej wartości jednostki jest nieistotne w procesach pobudzenia i redukcji poczucia dysonansu. Teoria ta głosi, że dysonans zachodzi wtedy, gdy czyn jednostki wykracza poza wyuczone w dzieciństwie normy²⁰, budząc potrzebę usprawiedliwienia sprzecznych działań. Model ten zakłada, że większość ludzi otrzymuje podobne wychowanie, bazujące na tych samych normach, przez co pojawianie się dysonansu jest niezależne od obrazu własnej osobowości, a zachodzi w momencie naruszenia ogólnie przyjętych standardów.

J. Stone wraz z J. Cooperem²¹ w 2001 r. zaproponowali model SSM (*self-standard model*) unifikujący przedstawione teorie. Głosi on, że dysonans zachodzi w momencie niezgodności pomiędzy zachowaniem a relatywnym, własnym standardem jednostki. Uwzględnia on jednak pozostałe ujęcia roli poczucia wartości i typów osobowości, wpływających na pojawianie się zjawiska dysonansu. Zgodnie z modelem SSM jeśli podczas dokonywania jakiegoś czynu jednostka ma dostęp do własnych standardów i opinii na dany temat, to posłużą one do oceny własnego zachowania. Sprawia to, że osoby z dużym poczuciem wartości będą częściej szukać samousprawiedliwienia dla wątpliwych czynów niż osoby o niskiej samoocenie. Poczucie własnej wartości w modelu SSM przestaje być istotne w momencie, gdy podstawowe, ogólnie przyjęte normy wystarczają do oceny zachowania. Ponadto model ten przewiduje, że jednostka o dużym poczuciu wartości będzie się odwoływać do swoich silnych atrybutów, jako źródła redukcji dysonansu tylko, gdy są one całkowicie niezależne od zachowania i norm wywołujących dysonans.

Identyfikacja i zrozumienie zjawiska dysonansu mogą zostać wykorzystane w wielu dziedzinach życia i nauki. Dysonans wykorzystuje się w zadaniach promocyjnych, do kształtowania postaw konsumenckich oraz znajduje zastosowanie w reklamie²². W edukacji zjawisko usprawiedliwienia wysiłku stosuje się w celu zwiększenia motywacji uczniów do nauki²³. Badanie przeprowadzone przez M.R. Leppera i D. Greene’a wykazało, że uczniowie, którzy otrzymywali nagrodę za wykonanie zadania, wykazywali po jego wykonaniu mniejszy poziom zainteresowania niż uczniowie, którzy sami musieli uzasadnić swoje poczynania²⁴ w myśl paradygmatu: *Skoro nic za to nie dostaję, a robię to, to znaczy, że to lubię*. Poznanie zjawiska dysonansu miało również pozytywny skutek w zakresie terapii schorzeń zarówno

¹⁸ Cooper J., Fazio R.H.: A new look at dissonance theory, [in:] Berkowitz L. (ed.): *Advantages in experimental psychology*. NJ: Erlbaum, Hillsdale 1984, p. 229-262.

¹⁹ Cooper J.: Dissonance and the return of the self-concept. „*Psychological Inquiry*”, Vol. 3(4), 2009, p. 320-323.

²⁰ Cooper J.: Unwanted consequences and the self: In search of the motivation for dissonance reduction, [in:] Harmon-Jones E., Mills J. (eds.): *Cognitive dissonance 40 years later: Revival with revisions and controversies*. American Psychological Association, Washington 1999, p. 149-174.

²¹ Stone J., Cooper J.: A Self-Standards Model of Cognitive Dissonance. „*Journal of Experimental Social Psychology*”, Vol. 37, 2001, p. 228-243.

²² Kozłowska A.: *Reklama: Techniki perswazyjne*. SGH, Warszawa 2011, s. 274-291.

²³ Aronson E.: *The Social Animal*. Freeman and Co., New York 1995.

²⁴ Lepper M.R., Greene D.: Turning play into work: Effects of adult surveillance and extrinsic rewards on children’s intrinsic motivation. „*Journal of Personality and Social Psychology*”, Vol. 31, No. 3, 1975, p. 479-486.

ciała, jak i umysłu. Przykładem może być leczenie otyłości wśród dzieci. P.J. Mendonca wraz z S. Brehm w 1983 r. udowodniły, że dzieci, które są przekonane o tym, że biorą udział w leczeniu dobrowolnie, skuteczniej osiągają prawidłową wagę ciała²⁵. Kolejnym przykładem pozytywnego wykorzystania zjawiska dysonansu są kampanie propagujące zdrowy tryb życia, tolerancję i prospołeczność. Badanie przeprowadzone przez C.B. Frieda i E. Aronsona²⁶ udowodniły, że wykazanie hipokryzji jednostki w swoich postawach może wywołać dysonans, którego skutkiem będzie zmiana zachowań na bardziej odpowiedzialne. To zjawisko wykorzystano między innymi w kampanii promującej prezerwatywy, jako środek chroniący przed chorobami płciowymi²⁷, kampaniach na rzecz ochrony środowiska²⁸ oraz przeciwko prowadzeniu samochodu z nadmierną prędkością²⁹.

Opis przeprowadzonego badania i zastosowana metodologia

W 2015 r. na Wydziale Organizacji i Zarządzania Politechniki Śląskiej przeprowadzono badanie wśród grupy liczącej 387 studentów, u których wywołano dysonans poznawczy. Maksymalny błąd statystyczny dla wybranej reprezentacji w takim przypadku wynosi $\pm 5\%$ (dla przedziału ufności $p=0,95$). Założona, minimalna wielkość próby dla tych parametrów została zatem nieznacznie przekroczona (gdyż dla błędu statystycznego $\pm 5\%$ i przyjętym poziomie ufności $p=0,95$ minimalna próba badawcza wynosi 384 osoby).

Zadanie, przed jakim stanęli respondenci polegało na rozpoznaniu takich cech jak zawód, wykształcenie i zainteresowania postaci przedstawionych na zdjęciach, na podstawie ich aparycji. Badanie podzielono na dwa etapy. Pierwszy z nich rozpoczynała samoocena badanych w zakresie możliwości rozpoznawania cech osób na podstawie ich wyglądu. Następnie respondenci wykonywali test, zawierający pięć pytań. Każdorazowo badany konfrontowany był z zestawem dwóch zdjęć przedstawiających osoby. Zadanie polegało na wyborze osoby, która wykonywała określony zawód. Po zakończonym teście każdy z respondentów był informowany o uzyskaniu słabego wyniku – taka dezinformacja miała na celu wywołanie dysonansu poznawczego wśród osób, które początkowo uznały, że ich zdolności w tej materii są ponadprzeciętne. Zaś w przypadku osób, które dokonały niskiej samooceny spodziewano się pojawienia zjawiska konsonansu.

²⁵ Mendonca P.J., Brehm S.S.: Effects of Choice on Behavioral Treatment of Overweight Children. „Journal of Social and Clinical Psychology”, Vol. 1, No. 4, 1983, p. 343-358.

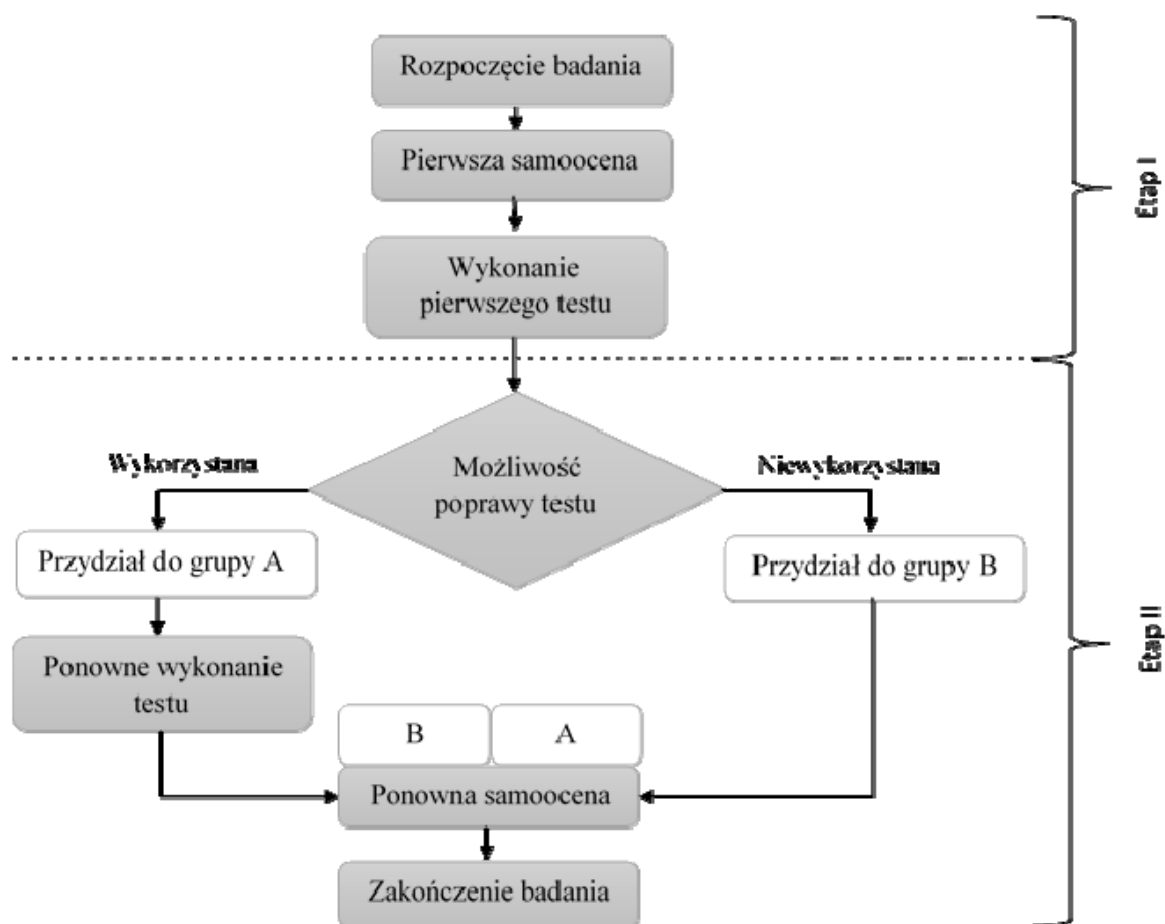
²⁶ Fried C.B., Aronson E.: Hypocrisy, misattribution, and dissonance reduction. „Personality and Social Psychology Bulletin”, No. 21 (9), 1995, p. 925-933.

²⁷ Stone J., Aronson E., Crain A.L., Winslow M.P., Fried C.B.: Inducing hypocrisy as a means for encouraging young adults to use condoms. „Personality and Social Psychology Bulletin”, No. 20 (1), 1994, p.116-128.

²⁸ Fried C.B., Aronson E.: Hypocrisy..., op.cit.

²⁹ Fointiat V.: I know what I have to do, but... When hypocrisy leads to behavioral change. „Social Behavior and Personality”, Vol. 32, 2004, p.741-746.

W drugim etapie badania każdy z uczestników miał możliwość powtórzenia testu i wprowadzenia zmian w udzielonych odpowiedziach. Na tej podstawie badanych podzielono na dwie grupy: *A* – osoby wykonujące test ponownie, *B* – osoby, które nie wykorzystały możliwości poprawy wyniku. Finałem drugiego etapu badania była ponowna samoocena respondentów, która różniła się od poprzedniej faktem, że respondenci mogli do niej nie przystąpić (co oznaczałoby brak dysonansu). Schemat przebiegu badania przedstawiono na rysunku 1.

Rys. 1. Schemat przebiegu badania

Fig. 1. Model of the conducted research

Źródło: Opracowanie własne.

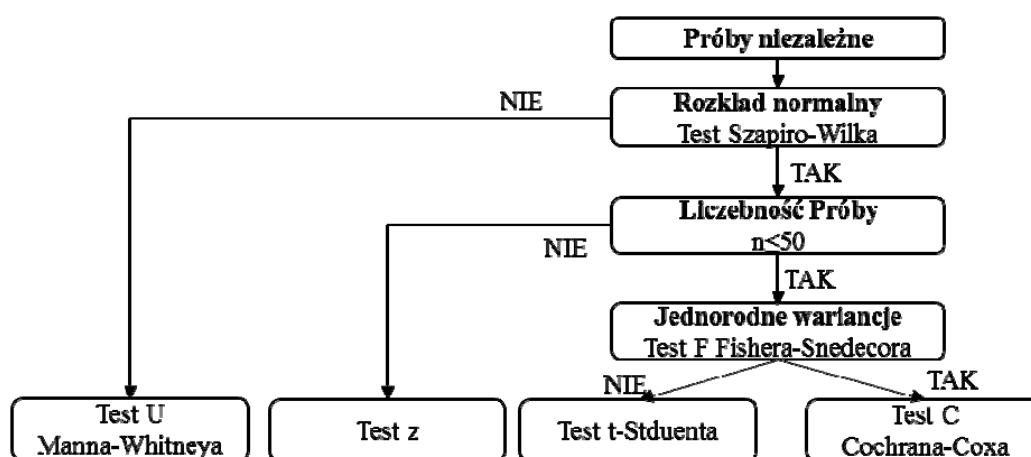
Na podstawie dwóch kryteriów, jakimi były pierwsza samoocena oraz decyzja o poprawie testu (lub rezygnacja z niej), w badanej próbie zidentyfikowano trzy grupy osób, u których:

- wystąpiło zjawisko dysonansu (D),
- wystąpiło zjawisko konsonansu (K),
- nie wystąpił żaden z powyższych efektów (N).

Dane uzyskane w badaniu poddano analizom opisowej i porównawczej. Ta pierwsza polegała na wyznaczeniu i interpretacji wybranych miar statystycznych, jakimi były: wartość

średnia, odchylenie standardowe, wartości minimalna i maksymalna, kwartyły oraz współczynnik zmienności. Rozkład zmiennych opisujących daną cechę w całej próbie badawczej lub wyznaczonej grupie sprawdzano testem Shapiro-Wilka³⁰, uwzględniając przy tym istotność na poziomie $\alpha \leq 0,05$. Oznacza to, że prawdopodobieństwo popełnienia błędu pierwszego rodzaju p nie było większe niż 0,05. Większość analizowanych zmiennych cechowała rozkład zbliżony do rozkładu normalnego.

Użyty podczas analizy porównawczej algorytm wyboru testu stosowanego w celu porównania dwóch zmiennych niezależnych przedstawiono na rysunku 2. Wybór odpowiedniego testu statystycznego podyktowany był rozkładem zmiennych, liczebnością próby i jednorodnością wariancji.

Rys. 2. Wybór testu statystycznego

Fig. 2. Model of statistical test choice

Źródło: Opracowanie na podstawie³¹.

Porównując dwie zmienne niezależne, których rozkład był inny od normalnego w celu ustalenia stopnia istotności różnic stosowano test U Manna-Whitneya. W przypadku rozkładu normalnego zmiennych do porównania dwóch zmiennych niezależnych użyto testu t-Studenta, uprzednio ustalając niejednorodność wariancji (testem Fishera-Snedecora). W przypadku jednorodności wariancji wykorzystywano test C (Cochrana-Coxa)³². Podobnie jak w przypadku sprawdzania rozkładu zmiennych również podczas weryfikacji, prowadzonych za pomocą testów statystycznych, uwzględniono istotność na poziomie $\alpha \leq 0,05$.

³⁰ Sobczyk M.: Statystyka. PWN, Warszawa 1997.

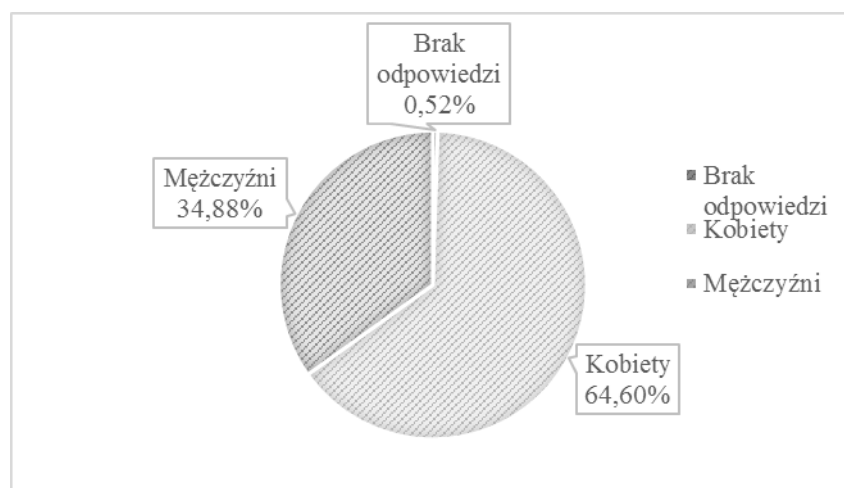
³¹ Szromek A.R., Krajewska-Siuda E.: Koncepcja klasyfikacji diagnostycznej dzieci z niskorosłością i jej ekonomiczne implikacje. Ilościowe modele klasyfikacyjne w diagnostyce medycznej. Wyd. Politechniki Śląskiej, Gliwice 2008, s. 35.

³² Sobczyk M.: Statystyka..., op.cit.

Do porównania par zmiennych zależnych o rozkładzie normalnym wykorzystywano test t-Studenta, zaś w przypadku rozkładu innego od normalnego stosowano nieparametryczny test kolejności par Wilcoxon³³.

Charakterystyka opisowa uczestników badania

W badaniu uczestniczyło 387 studentów. Analizując płeć uczestników można stwierdzić, że ponad 64% grupy stanowiły kobiety, natomiast mężczyźni to 34,88% próby badawczej (odpowiedzi na temat płci nie udzieliło 0,52% respondentów). Udział każdej z płci wśród badanych zilustrowano na rysunku 3.

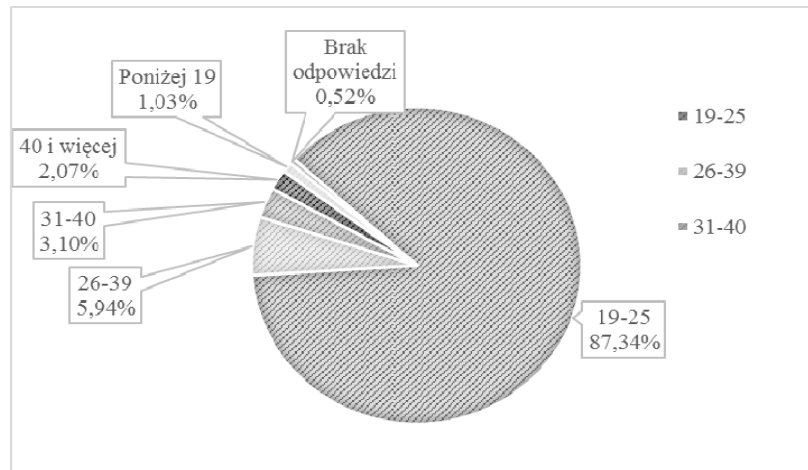
Rys. 3. Podział uczestników badania z uwagi na płeć

Fig. 3. Gender distribution of study participants

Źródło: Opracowanie własne.

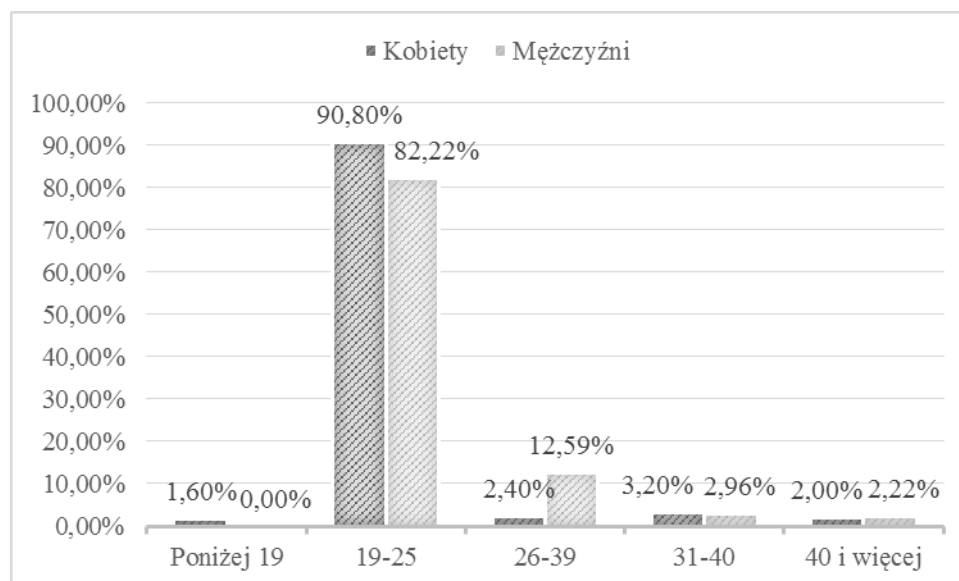
Badanych można również zróżnicować z uwagi na wiek. Zdecydowaną większość (87,34%) stanowiły osoby w wieku pomiędzy 19. a 25. rokiem życia. Przedział wiekowy od 26 do 30 lat był drugim co do wielkości (5,94%). Żadna z pozostałych grup wiekowych nie przekraczała 3,10% udziału.

³³ Szromek A.R., Krajewska-Siuda E.: *Koncepcja...*, op.cit., s. 10.

Rys. 4. Struktura wiekowa uczestników badania
 Fig. 4. The age structure of the study participants
 Źródło: Opracowanie własne.

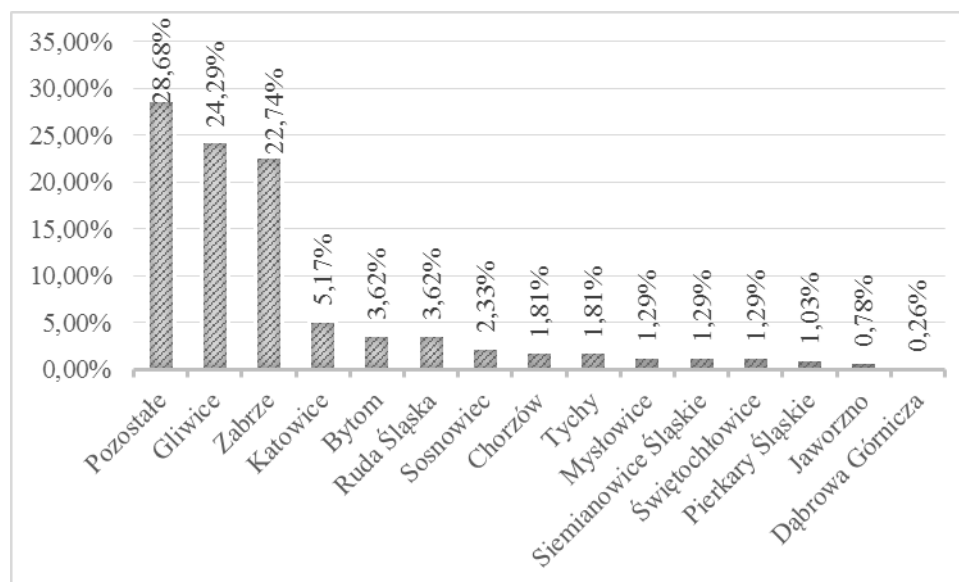
Przedstawione wcześniej podziały badanej próby można połączyć. Udział grup wiekowych z podziałem na płeć przedstawiono na rysunku 5.

Rys. 5. Rozkład wieku respondentów z podziałem na płeć
 Fig. 5. The age distribution of respondents divided by gender
 Źródło: Opracowanie własne.

Przedział wiekowy od 19 do 25 lat jest najliczniejszy dla obydwu płci, lecz w przypadku mężczyzn kolejny przedział wiekowy (26-30) ma zdecydowanie większy udział (12,59%) niż w przypadku kobiet (2,49%).

Ponad 71% badanych pochodzi z miejscowości należących (lub wcześniej należących³⁴) do Górnośląskiego Związku Metropolitalnego. Jak można odczytać z rysunku 6 najwięcej uczestników badania zamieszkuje Gliwice (24,29%) i Zabrze (22,74%). Wysoki udział tych miejscowości wśród miejsc zamieszkania respondentów może wynikać z położenia obiektu, w którym przeprowadzono badanie (znajduje się on w Zabrzu).

Rys. 6. Miejscowość zamieszkania uczestników badania

Fig. 6. Participants residence location

Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowanie

W pierwszej części artykułu scharakteryzowano zjawisko dysonansu poznawczego oraz opisano metodę badawczą, jaką można wykorzystać w próbie analizy dysonansu poznawczego, występującego wśród młodzieży akademickiej. Podano również wstępną charakterystykę próby badawczej, na której realizowano badania. Stanowi to wstęp do właściwych analiz, które mają odpowiedzieć na pytania o sposoby reagowania badanych na zjawiska dysonansu i konsonansu, występujące wśród kobiet i mężczyzn w młodym wieku (tj. 19-30 lat, gdyż stanowili oni 95% próby).

Realizacja postawionego celu badania dostarczyła wielu interesujących i użytecznych informacji, pozwalających na lepsze zrozumienie zjawiska dysonansu, pojawiającego się w polskich realiach młodzieży akademickiej. Uzyskane wyniki mogą również stanowić podstawę dalszych badań nad tym zjawiskiem wśród innych grup społecznych.

³⁴ Wraz z rozpoczęciem 2013 r. wygasło członkostwo miast: Ruda Śląska, Mysłowice i Piekary Śląskie.

Bibliografia

1. Aronson E.: Człowiek istota społeczna. PWN, Warszawa 2004, s. 171.
2. Aronson E., Wilson T.D., Akert R.M.: Psychologia społeczna. Serce i Umysł. Wyd. Zysk S-ka, Poznań 1997, s. 81.
3. Aronson E.: Dissonance theory: Progress and problem, [in:] Theories of cognitive consistency: A sourcebook. Rand McNally, Chicago 1968, p. 5-27.
4. Aronson E.: Przypadek to nie wszystko. Charaktery, Kielce 2011.
5. Aronson E.: The Social Animal. Freeman and Co., New York 1995.
6. Cooper J., Fazio R.H.: A new look at dissonance theory, [in:] Berkowitz L. (ed.): Advantages in experimental psychology. NJ: Erlbaum, Hillsdale 1984, p. 229-262.
7. Cooper J.: Dissonance and the return of the self-concept. „Psychological Inquiry”, Vol. 3(4), p. 320-323.
8. Cooper J.: Unwanted consequences and the self: In search of the motivation for dissonance reduction, [in:] Harmon-Jones E., Mills J. (eds.): Cognitive dissonance 40 years later: Revival with revisions and controversies. American Psychological Association, Washington 1999, p. 149-174.
9. Festinger L., Carlsmith J.M.: Cognitive consequences of forced compliance. „Journal of Abnormal and Social Psychology”, Vol. 58, 1959, p. 203-210.
10. Festinger L.: Teoria dysonansu poznawczego. PWN, Warszawa 2007, s. 43.
11. Fointiat V.: I know what I have to do, but... When hypocrisy leads to behavioral change. „Social Behavior and Personalisty”, Vol. 32, 2004, p. 741-746.
12. Fried C.B., Aronson E.: Hypocrisy, misattribution, and dissonance reduction. „Personality and Social Psychology Bulletin”, No. 21 (9), 1995, p. 925-933.
13. Kozłowska A.: Reklama: Techniki perswazyjne. SGH, Warszawa 2011, s. 274-291.
14. Lepper M.R., Greene D.: Turning play into work: Effects of adult surveillance and extrinsic rewards on children's intrinsic motivation. „Journal of Personality and Social Psychology”, Vol. 31, No. 3, 1975, p. 479-486.
15. Mendonca P.J., Brehm S.S.: Effects of Choice on Behavioral Treatment of Overweight Children. „Journal of Social and Clinical Psychology”, Vol. 1, No. 4, 1983, p. 343-358.
16. Sobczyk M.: Statystyka. PWN, Warszawa 1997.
17. Spencer S.J., Josephs R.A., Steele C.M.: Low self-esteem: The uphill struggle for self-integrity, [in:] Baumeister R. (ed.): Selfesteem: The puzzle of low self-regard. Plenum, New York 1993.
18. Steele C.M., Liu T.J.: Dissonance processes as self-affirmation. „Journal of Personality and Social Psychology”, Vol. 45, 1993, p. 5-19.

19. Steele C.M., Spencer S.J., Lynch M.: Dissonance and affirmational resources: Resilience against self-image threats. „Journal of Personality and Social Psychology”, Vol. 64(6), 1993, p. 885-896.
20. Steele C.M.: The psychology of self-affirmation: Sustaining the integrity of the self, [in:] Berkowitz L. (ed.): Advances in experimental social psychology, CA: Academic Press, San Diego 1988, p. 261-302.
21. Stone J., Aronson E., Crain A.L., Winslow M.P., Fried C.B.: Inducing hypocrisy as a means for encouraging young adults to use condoms. „Personality and Social Psychology Bulletin”, No. 20 (1), 1994, p. 116-128.
22. Stone J., Cooper J.: A Self-Standards Model of Cognitive Dissonance. „Journal of Experimental Social Psychology”, vol. 37, 2001, p. 228-243.
23. Strelau J., Doliński D. (red.): Psychologia: Podręcznik akademicki, t. 1. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2008, s. 594-596.
24. Szromek A.R., Krajewska-Siuda E.: Koncepcja klasyfikacji diagnostycznej dzieci z niskorosłością i jej ekonomiczne implikacje. Ilościowe modele klasyfikacyjne w diagnostyce medycznej. Wyd. Politechniki Śląskiej, Gliwice 2008.
25. Szromek A.R., Naramski M., Herman K.: Charakterystyka zjawiska dysonansu poznawczego na przykładzie młodzieży akademickiej – wyniki badań pierwotnych (część II). Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej s. Organizacja i Zarządzanie, Wyd. Politechniki Śląskiej, Gliwice 2016 (w druku).
26. Thibodeau R., Aronson E.: Taking a closer look: Researching the role of the self-concept in dissonance theory. „Personality and Social Psychology Bulletin”, vol. 18(5), 1992, p. 591-602.
27. Wojciszke B.: Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej. Wyd. Naukowe „Scholar”, Warszawa 2004, s. 52.

Abstract

The presented cycle of papers was dedicated to the phenomenon of cognitive dissonance. The main goal for this research was to identify and characterize the dissonance experienced by university students and methods used to reduce the motivational tension. This goal was achieved through an experiment conducted among 387 students.

The research was divided into two stages. The first one began with self-evaluation of students regarding their ability to identify personality traits by a person's appearance. Then the students took a test consisting of five questions. At the second stage each participant was offered to redo the test and change their previous answers.

The results allowed to determine that over half of the respondents experienced cognitive dissonance. It was also noticed that students used two ways to reduce their motivational tension. The first one was an attempt to change the factor that caused the tension, by taking the

test again in hope to gain a result that matches their high self-evaluation level. The second way, was to lower the self-evaluation grade.

The research provided a number of interesting and useful data, that allows one to gain better understanding of the cognitive dissonance phenomenon, that is being experienced by polish university students. The presented results may be used as a base for further research regarding this phenomena experienced in other social groups.